

**Jacek J. Pawlik, *Ku nowej kulturze. Zmagania adaptacyjne*, Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2020, s. 265**

Współczesny świat fascynuje swoją różnorodnością. Rozmaitość kultur, doświadczeń i języków jest na porządku dziennym. Błyskawiczny rozwój coraz to nowszych technologii komunikacyjnych, skracając dystans między ludźmi, doprowadził do „kurczenia się” świata w granicach i tak już globalnej wioski. Integracja w wymiarze społeczno-kulturowym jest także wynikiem m.in. rozwoju masowej turystyki i nasilonej migracji. Zachodzące procesy wpływają na coraz większą świadomość społeczną, bowiem trudno nie zauważyć zachodzących wokół zmian. Świat, wsparty na postawach otwartości i naturalnej ciekawości drzemiącej w człowieku, stoi otworem dla każdego, oferując poznanie nowych możliwości, ludzi i nowych kultur. Szybka dynamika przemian kulturowych wymaga nie tylko głębszej refleksji, lecz także pewnego rodzaju wprowadzenia w różnorodność kulturową. Z kolei lepsze zrozumienie wskazanej problematyki wymusza stosowanie nowych narzędzi w komunikacji międzykulturowej. Wymownym przykładem jednego z takich narzędzi jest interesująca monografia Jacka J. Pawlika SVD pt. *Ku nowej kulturze. Zmagania adaptacyjne*. Recenzowana publikacja jest doskonałym wstępem do interakcyjnego i dialogicznego spotkania z przedstawicielami innej kultury.

Jacek J. Pawlik SVD jest etnologiem, afrykanistą, byłym misjonarzem w Togo, absolwentem Sorbony, profesorem tytularnym nauk humanistycznych, a obecnie emerytowanym pracownikiem Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W latach 2008–2012 pełnił funkcję prodziekana ds. nauki, a cztery lata później (2014–2016) dziekana Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. W roku 2022 został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Przedmiotem jego zainteresowań są m.in. następujące zagadnienia: studia nad rytuałem, sztuka a religia oraz antropologia miasta.

Autor w recenzowanej monografii przekazuje swoją wiedzę na temat zachowań kulturowych i dzieli się osobistym doświadczeniem spotkań z odmiennymi kulturami. Prezentowana publikacja jest podzielona na dziewięć rozdziałów, które tradycyjnie są poprzedzone *Wprowadzeniem*. Uwagi końcowe autor zawarł w krótkim *Zakończeniu*. Dopełnieniem publikacji bibliografia oraz *Aneks* zawierający wskazówki z zakresu metod nauki języka o tradycji ustnej.

We *Wprowadzeniu* (s. 7–13) autor prezentuje główne założenia książki. Na początku tłumaczy mogące pojawić się pytania i pewne kontrowersje związane z tytułem publikacji. Jacek J. Pawlik od razu wyjaśnia, że tytuł „*Ku nowej kulturze* sugeruje ruch otwarcia kierujący się ku innym, odmiennym formom kultury, poznanie ich i zrozumienie oraz przyjęcie do sfery wewnętrznej wrażliwości” (s. 7).

W pierwszym rozdziale (s. 15–35) J.J. Pawlik przedstawia niektóre pojęcia istotne dla prezentowanego zagadnienia, wyjaśniając zwłaszcza te, które mogą budzić wątpliwości lub nieporozumienia. W trzech podrozdziałach kolejno analizuje terminy i definicje z antropologii kulturowej, misjologii i nauk o komunikowaniu. Tłumaczy m.in. często mylone pojęcia, np. „socjalizacja”, „enkulturacja”, „inkulturacja” czy „akomodacja”. Wyjaśnia, że choć terminy te mogą być kluczowe w jednej dziedzinie lub dyscyplinie, w innych mogą mieć inny sens i znaczenie.

W drugim rozdziale (s. 37–62) etnolog opisuje pierwsze bezpośrednie zetknięcie z nowym krajem i nową kulturą. W kolejnych pięciu podrozdziałach porusza zagadnienia dotyczące nawiązywania łączności, przeżycia szoku kulturowego, porażki adaptacji, empatii i identyfikacji oraz wtórnego szoku kulturowego, który może powstać po powrocie do kraju po dłuższym okresie nieobecności. Zdaniem autora szok kulturowy jest koniecznym etapem w „procesie włączenia do nowej kultury” (s. 11). W tej części książki autor nie tylko sporo uwagi poświęca „wadliwym reakcjom na obcą kulturę kryjącym się pod postaciami rasizmu i egzotyizmu”, ale również „pozytywnym postawom empatii i identyfikacji” (s. 11).

W kolejnym rozdziale (s. 63–84) J.J. Pawlik odnosi się do sytuacji społecznych i podstawowych zachowań oczekiwanych podczas spotkań - nawiązywania kontaktu, pozdrowień, reakcji i zachowań, których należy unikać oraz sposobów zwracania się i rytuałów unikania czy obdarowywania.

W czwartym rozdziale (s. 85–110) wskazuje na znaczenie znajomości języka w procesie poznawania kultury. Kolejno w siedmiu podrozdziałach omawia percepcję, świat kolorów, fonologię, gramatykę oraz pokrewieństwo, liczby i miary. Ciekawym fragmentem analiza kwestii stereotypów kulturowych.

W kolejnym rozdziale (s. 111–135) w dwóch częściach czytelnik otrzymuje kompendium proksemiki i chronemiki. Autor odnosi się do postrzegania i stosowania dystansów przestrzennych i ich kulturowych uwarunkowań. Nie zapomina również o kontekście kulturowym oraz tzw. kulturze wysokiego i niskiego kontekstu. Rozdział kończy się rozważaniami na temat różnic w pojmowaniu czasu i konsekwencji, które dają się zauważyć w zachowaniach kulturowych.

W szóstym rozdziale (s. 137–161) w czterech podrozdziałach autor przedstawia rolę ruchu i zmysłów w komunikacji niewerbalnej. Wskazuje na takie elementy komunikacji, jak kinezyka, haptyka, okulestyka, akustyka oraz olfaktyka, podkreślając rolę tych subdyscyplin w zrozumieniu reakcji niewerbalnych. Jak podkreśla J.J. Pawlik, zwrócenie „uwagi na różnice międzykulturowe pozwala odkryć bogactwo i głębię zachowań wymagających szczególnej wrażliwości” (s. 12).

W siódmym rozdziale (s. 163–190) autor ukazuje szeroki wachlarz zachowań kulinarnych. Kolejno omawia zmysł smaku i przyzwyczajenia dotyczące jedzenia z uwzględnieniem przede wszystkim rodzaju produktów i sposobu ich spożywania, nie zapominając o różnych preferencjach smakowych, zróżnicowanych w zależności od kultury. W tej części monografii znajdują się również wątki dotyczące charakterystyki rozprzestrzeniania się nowych produktów alimentacyjnych pierwszej potrzeby (kukurydza, ziemniaki, pomidory i fasola) na przestrzeni dziejów, ze szczególnym uwzględnieniem produktów egzotycznych (herbata, kawa i kakao). W rozdziale omawia również kwestie zakazów pokarmowych z uwzględnieniem ich zakorzenienia kulturowego, m.in. zakazu spożywania mięsa, szczególnie wieprzowiny i wołowiny.

Kolejny rozdział (s. 191–214) jest podzielony na dwie części, w których omówione jest zagadnienie uczenia się międzykulturowego, a także znajduje się wyjaśnienie, na czym polega umiejętność przygotowania się na takie spotkanie. Najpierw zatem autor wykląda, na czym polega rozumienie wrażliwości międzykulturowej oraz przywołuje model jej osiągnięcia według Milтона J. Bennetta, jednocześnie wskazując na pozytywne, jak i negatywne strony tego modelu. Następnie omawia zdobywanie kompetencji międzykulturowych oraz postawy i umiejętności konieczne do wykształcenia, aby je móc osiągnąć.

Ostatni, dziewiąty rozdział (s. 215–232) odnosi się do zagadnienia potrzeby dialogu, który powinien być czymś więcej niż tylko komunikacją ograniczającą się do wymiany słownej, aby ukształtować właściwe postawy oparte na otwartości, pokorze i duchu dialogu. Rozdział kończy się charakteryzacją wspomnianych postaw oraz podkreśleniem decydującej roli bezpośrednich kontaktów w budowaniu dialogu międzykulturowego.

Końcowe uwagi (s. 233–235) zostały zawarte w *Zakończeniu*, natomiast w *Aneksie* (s. 249–265) autor zaprezentował metodę uczenia się języka o tradycji ustnej. Metoda ta jest szczególnie pomocna tym wszystkim, którzy rozpoczynając naukę języka obcego, nie mają możliwości skorzystania z regularnego kursu.

Monografia Jacka J. Pawlika SVD powstała na podstawie osobistych doświadczeń autora podczas jego ponaddwudziestoletniego pobytu w Ka-

nadzie, Togo, Francji i Niemczech oraz na podstawie jego wnikliwych badań naukowych. Autor podjął się trudu ukazania, w jaki sposób przebiega spotkanie i dialog ludzi wychowanych w różnych kulturach i nimi naznaczonych, które zaowocują „nie tylko zrozumieniem i poszanowaniem, ale również wzajemnym wzbogaceniem” (s. 8). Choć recenzowaną monografię śmiało można uznać za swego rodzaju podręcznik lub praktyczny przewodnik, autor jednak uważa, że „idea przewodnią było stworzenie formy kompendium, w którym czytelnik znajduje podstawowe informacje praktyczne oparte na badaniach naukowych i popartych doświadczeniem autora i innych” (s. 10).

Podsumowując, należy podkreślić, że książka Jacka J. Pawlika jest ważna i potrzebna. Pomaga lepiej zrozumieć fenomen interakcji kulturowej, która rodzi się zawsze między ludźmi reprezentującymi różne kręgi kulturowe. Z pewnością powinna zainteresować tych wszystkich, którzy stawiają pierwsze kroki w badaniach międzykulturowych, i chcą ocalić wartości niematerialne i materialne, budując w ten sposób szacunek dla różnorodności kultur.

*Maria Piechocka-Kłós*

